

СОЦІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ В АГРОСФЕРІ УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ Й МІЖНАРОДНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Ігнатенко М.М.

Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Г. Сковороди

Досліджено питання соціальної відповідальності в агросфері України у контексті розвитку людського капіталу й міжнародної інтеграції. Визначено, що вітчизняна агросфера країни зазнає суттєвого впливу зовнішнього середовища і має відповідно реагувати на його вимоги. Обґрунтовано з чим пов'язані інституційні перешкоди розвитку соціальної відповідальності в Україні. Визначено, що соціальна відповідальність бізнесу передбачає реалізацію в аграрній сфері системи заходів (напрямів діяльності), як врегульованих державою (в межах дотримання законів), так і за ініціативою підприємств (добровільних) або громадських організацій, окремих громадян.

Ключові слова: соціальна відповідальність, агросфера, розвиток, людський капітал, міжнародна інтеграція, стратегії, технології.

Постановка проблеми. Для подальшого розвитку та розширеного відтворення виробничо-ресурсного потенціалу суб'єктів господарювання в аграрній сфері економіки України необхідним є впровадження суттєвих змін та ліквідація великої кількості проблем, яка супроводжує ці процеси. Жодне підприємство не може досягти своїх цілей і бути успішним та конкурентоспроможним без ефективного управління. Зростаюча динаміка внутрішнього та зовнішнього середовища господарювання також вимагає внесення корективів у методи та прийоми діяльності. Сучасні світові тенденції розвитку бізнесових структур показують, що в їх діяльності економічна результативність пов'язується з соціальною практикою, співучастю в суспільно значущих проєктах. Таким чином, виробничо-економічна діяльність суб'єктів господарювання нині супроводжується соціальною відповідальністю бізнесу. Але, як відомо, тривалий час розвиток бізнесових структур в умовах ринкового механізму господарської діяльності переслідував в якості основної мети отримання прибутків, забезпечення фінансово-економічної стійкості та ефективності з метою подальшого конкурентоспроможного функціонування, розширення своєї присутності на ринках, освоєння їх нових сегментів. Особливою гостроти та актуальності вказані проблеми набули в аграрній сфері економіки України у контексті розвитку людського капіталу й міжнародної інтеграції.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням розвитку та управління здійсненням соціальної відповідальності в агросфері України присвячені наукові праці І. Баневої, Н. Волоскової, В. Домницької, В. Жогла, М. Ігнатенка, Л. Корчєвної, А. Костіна, В. Мазуренка, Л. Мармуль, О. Мірошніченка, В. Новікова, П. Саблука, І. Царик та багатьох інших вітчизняних та зарубіжних вчених.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Втім, не дивлячись на багатогранність та багатоаспектність їх наукових здобутків питання побудови ефективних механізмів соціальної відповідальності потребують подальшого наукового пророблення та конкретизації особливо в контексті розвитку людського капіталу й міжнародної інтеграції. Недостатньо

досліджено інституціональні основи управління процесом соціального інвестування, особливості взаємовідносин бізнесу і влади як на державному, так і регіональному рівні, об'єктивні причини функціонування бізнесу як соціально відповідального. Крім цього, в українській науці не вирішене питання соціальної відповідальності як самостійного соціально-економічного явища у взаємозв'язку з процесами трансформації суспільної системи.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є дослідження питання соціальної відповідальності в агросфері України у контексті розвитку людського капіталу й міжнародної інтеграції.

Виклад основного матеріалу. Визначальною умовою міжнародної інтеграції та виходу господарських структур агросфери на європейський та світові агропродовольчі ринки є їх позитивний соціальний та виробничо-економічний імідж, висока конкурентоспроможність та репутація торгової марки, належні екологічні параметри виробництва, всебічний розвиток людського капіталу. Проте в Україні зазначені категорії, особливо у плані соціальної відповідальності агробізнесу, не знайшли достатнього наукового обґрунтування та практичного здійснення.

Між тим у західних суспільствах за тривалий час ринкового розвитку прийшли до усвідомлення важливості філософії соціальної відповідальності та підтримки малоімущих верств населення, створення сприятливих умов та справедливої оплати праці, волонтерської діяльності та спонсорства [1, с. 205]. Вітчизняна агросфера країни зазнає суттєвого впливу зовнішнього середовища і має відповідно реагувати на його вимоги, зокрема, щодо соціально-економічних стандартів життєдіяльності, державно-приватного партнерства, інших запитів громадянського суспільства.

З іншої сторони, зростає увага потенційних інвесторів та ділових партнерів до інформації про конкурентоспроможність бізнесових структур агросфери, їх діловий імідж та репутацію, відповідність міжнародним стандартам якості та етики ділових і суспільно-економічних відносин. Однак неефективність більшості системоутворюючих інститутів, інституційний вакуум вітчизняного ринкового середовища актуалізує потребу у формуванні національної моделі соціальної відповідальності

підприємств у цілому та агросфери зокрема у межах багатовекторних соціально- та виробничо-економічних відносин на рівні бізнес – влада – суспільство – людина [2, с. 122].

Певна обмеженість застосування стратегій, технологій, ресурсів, інструментів і принципів соціальної відповідальності бізнесу (СВБ) на рівні вітчизняної агросфери пов'язана також із загальними проблемами мотивації функціонування людського капіталу, праці та зайнятості, стану соціально-трудоких відносин, що уповільнюють їх впровадження. Це масові порушення з боку роботодавців міжнародних прав людини у сфері оплати праці та трудових стандартів; недотримання законодавчо встановлених соціально-трудоких прав і гарантій працівників, економія витрат на екологізацію діяльності, охорону й умови праці; низький рівень заробітної плати, приховування обсягів фондів фактичної заробітної плати і відповідних податків, тривала заборгованість із виплат; значне забруднення довкілля, виснаження природних ресурсів, їх нераціональне використання; невисока якість продукції, приховування небажаної інформації, недобросовісна реклама та конкуренція [3, с. 287].

Інституційні перешкоди розвитку соціальної відповідальності в Україні пов'язані із слабкістю національного законодавства щодо організації, регулювання та контролю СВБ; недосконалістю соціальних стандартів та нормативів, що діють в Україні, їх невідповідністю стандартам розвинутих країн; відсутністю достатньої кількості фінансових ресурсів; переважанням контролюючих функцій держави над відтворюючими процесами щодо сприятливого фінансово-економічного та соціального середовища ведення соціально відповідального бізнесу. Необхідно також відзначити дефіцит урядових і неурядових організацій, що підтримують саме СВБ.

Спостерігається нерозуміння або недостовірність інформації стосовно рівня та гостроти соціальних проблем; бідності та маргіналізації значних соціальних груп населення, особливо на селі; відсутність уніфікованого визначення та розуміння аграрними бізнесовими структурами сутності та складових соціальної відповідальності. Мова йде не тільки про спонсорство та благодійність, а швидше, про бізнесову стратегію, що охоплює всі бізнес-процеси і визначає те, які дії відбуваються відносно працівників, інвестування коштів і будівництво відносин з партнерами, вирішуються екологічні та соціальні проблеми [4, с. 57].

Нарешті, залишається характерним ігнорування окремими підприємцями-власниками та менеджерами бізнес-структур принципів соціальної справедливості та відповідальності, пасивність та байдужість щодо участі у формуванні позитивного соціального іміджу бізнесу, його участі у розвитку людського капіталу агросфери й національного господарства загалом. Посуті, можна говорити про недостатність і навіть відсутність дієвої державної та суспільно-громадської системи моніторингу, морального та матеріального заохочення і контролю соціальної відповідальності суб'єктів господарювання, підприємництва, бізнес-структур тощо.

Для західних та інших міжнародних і вітчизняних партнерів є важливим розуміння соці-

альної відповідальності агробізнесу в широкому сенсі як підсистеми загальної системи суспільної взаємодії, а також засобу гарантування та охорони суспільних відносин, які встановлюються певними суб'єктами та гарантуються певними засобами з метою дотримання поваги до прав людини [5, с. 93]. Вона є проявом загальної культури суспільства, реалізації його громадянських інтересів і регламентується соціальними й моральними нормами, контролюється санкціями.

Соціальна відповідальність бізнесу передбачає реалізацію в аграрній сфері системи заходів (напрямів діяльності), як врегульованих державою (в межах дотримання законів), так і за ініціативою підприємств (добровільних) або громадських організацій, окремих громадян. Ці напрями включають такі елементи, як виконання зобов'язань перед державними інститутами; виготовлення якісних товарів і послуг; коректну ділову поведінку на ринку; достатній обсяг соціального пакета для найманих працівників; добродійність, спонсорство та волонтерство; участь у місцевих, регіональних та національних соціальних проєктах і програмах, міжнародних заходах тощо [6, с. 7]. Це сприяє підвищенню іміджу підприємств, зростанню довіри стейкхолдерів, виконанню інтеграційних функцій у контексті міжнародного співробітництва.

Корпоративна соціальна відповідальність потребує сприятливого інституційного, економічного, соціального, культурного та світоглядного простору, що формується державою та суспільством у цілому. Він має заохочувати людину, працівника, менеджера, бізнес-структури до врахування інтересів суспільства, відповідальності за результати своєї життєдіяльності на основі дотримання морально-етичних норм, ощадного споживання ресурсів та енергії, екологічної безпеки виробництва, технологій та харчової продукції, що юридично регламентовані [7, с. 134].

У такому розумінні КСВ – це показник розвиненості суспільних відносин агробізнесу від мікро- до макрорівня організації та управління. Вона має на меті як досягнення найвищих результатів ефективності господарювання та високого рівня конкурентоспроможності (людини, організації, галузі, національної економіки), так і забезпечення соціальної злагоди, стабільності, високих стандартів розвитку громадянського суспільства в цілому [8]. КСВ сприяє утвердженню вітчизняних аграрних й агропромислових корпорацій та підприємств на європейському та світовому агропродовольчих ринках, про що свідчить діяльність соціально відповідальних компаній “Нібулон”, “Чумак”, “Молочний альянс”, “Оболонь” (одна з 30 найбільших пивних корпорацій світу, яка здійснює поставки продукції у більш ніж 40 країн), ін.

Значним чином соціальна відповідальність визначає становлення та розвиток морально-етичних відносин у системі стратегічного управління бізнес-процесами в компаніях і на підприємствах усіх типів та всіх форм діяльності – від малого й середнього бізнесу до транснаціональних агропромислових, харчових і переробних корпорацій агросфери [9]. Вона спрямована на забезпечення сталого розвитку суспільства з прямим позитивним впливом на людський розвиток, удоскона-

лення людського соціального капіталу, особистісне зростання. Це, а також інші важливі функції, визначають склад КСВ.

Висновки і пропозиції. Отже, КСВ в агробізнесі охоплює: корпоративну етику; соціальну політику стосовно суспільства й людського капіталу; стандарти виробництва та відповідності основної діяльності; корпоративну діяльність у сфері охорони та відтворення навколишнього середовища. У її структурі обґрунтовуються певні принципи і підходи до управління та поведінки на засадах корпоративної культури. Також враховуються умови, можливості, гарантії дотримання прав людини (включаючи рівні можливості для статево-вікових груп населення, осіб, які мають особливі соціальні потреби, професійних груп) у відносинах з партнерами, постачальниками, споживачами, персоналом, інвесторами.

В Україні вона сприяла, зокрема, врахуванню в системі управління та діяльності агропромислових бізнесових структур таких міжнародних стандартів: AccountAbility 1000 (AA1000), Global Reporting Initiative (“Глобальна ініціатива зі звітності” (GRI), OHSAS 8000 “Соціальна відповідальність”, ISO:14000 “Системи управління навколишнім середовищем”, OHSAS 18001:1999 “Система оцінювання професійної безпеки та здоров’я”, OHSAS 18002:2000 “Системи менеджменту щодо охорони праці й попередження професійних захворювань”, ISO 14001, ISO 9001, ISO 26000, EMAS тощо. В свою чергу, така діяльність направлена на зростання прибутковості, конкурентоспроможності, всебічне зміцнення та зростання вітчизняного агробізнесу в гармонії із задоволенням потреб та інтересів широких верств споживачів.

Список літератури:

1. Мірошниченко О. Система показників стану соціального партнерства в Україні та її інформаційне забезпечення / О. Мірошниченко // Регіональні аспекти розвитку і розміщення продуктивних сил України: зб. наук. пр. – Тернопіль: Економічна думка, 2002. – Вип. 7. – С. 200-208.
2. Комарницький І.Ф. Соціальна відповідальність бізнесу як інструмент управління сучасним підприємством / І.Ф. Комарницький, З.І. Глушка // Науковий вісник Чернівецького держ. ун-ту. Зб. наук. пр. – Чернівці, 2007. – С. 121-123.
3. Ігнатенко М.М. Стратегії та механізми управління розвитком соціальної відповідальності суб’єктів господарювання аграрної сфери економіки: [монографія] / М.М. Ігнатенко. – Херсон: Айлант, 2015. – 470 с.
4. Царик І.М. Регулятивні інструменти посилення соціальної відповідальності бізнесу в системі національної економіки: [монографія] / І.М. Царик. – Чернігів: Чернігівський державний інститут права, соціальних технологій та праці, 2011. – 152 с.
5. Булеев И.П. Социальная ответственность бизнеса: теория и практика: [монография] / И.П. Булеев, Н.Ю. Брюховецкая, Е.В. Черных. – Донецк: ИЭП НАН Украины, ДонУЭП, 2008. – 137 с.
6. Саблук П.Т. Развитие институций усовершенствования механизма реформирования аграрного сектора экономики / П.Т. Саблук // Економіка АПК. – 2010. – № 10. – С. 3-10.
7. Мармуль Л.О. Рынок праці та зайнятість населення сільських територій: теорія і практика регулювання: [монографія] / Л.О. Мармуль, І.А. Романюк. – Херсон: Айлант, 2015. – 266 с.
8. Мельник С.В. Шляхи стимулювання соціальної відповідальності вітчизняного бізнесу [Електронний ресурс] / С.В. Мельник, Т.А. Тресвятська, Л.В. Будьонна. – Режим доступу: <http://www.lir.cci.lg.ua>; lir.ukrpost.net.
9. Мазуренко В.П. Сучасна концепція корпоративної соціальної відповідальності у міжнародному бізнесі [Електронний ресурс] / В.П. Мазуренко // Ефективна економіка. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1199>.

Ігнатенко Н.Н.

Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет
імені Г. Сковороди

СОЦИАЛЬНАЯ ОТВЕТСТВЕННОСТЬ В АГРОСФЕРЕ УКРАИНЫ В КОНТЕКСТЕ РАЗВИТИЯ ЧЕЛОВЕЧЕСКОГО КАПИТАЛА И МЕЖДУНАРОДНОЙ ИНТЕГРАЦИИ

Аннотация

Исследованы вопросы социальной ответственности в агросфере Украины в контексте развития человеческого капитала и международной интеграции. Определено, что отечественная агросфера страны испытывает существенное влияние внешней среды и имеет соответственно реагировать на его требования. Обоснованно с чем связаны институциональные препятствия развития социальной ответственности в Украине. Определено, что социальная ответственность бизнеса предполагает реализацию в аграрной сфере системы мероприятий (направлений деятельности), как урегулированных государством (в рамках соблюдения законов), так и по инициативе предприятий (добровольных) или общественных организаций, отдельных граждан.

Ключевые слова: социальная ответственность, агросфера, развитие, человеческий капитал, международная интеграция, стратегии, технологии.

Ignatenko N.N.

Pereyaslav-Khmelnytsky Hryhoriy Skovoroda State Pedagogical University

SOCIAL RESPONSIBILITY IN THE AGROSPHERE OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF HUMAN CAPITAL DEVELOPMENT AND INTERNATIONAL INTEGRATION

Summary

Issues of social responsibility in the agro-business of Ukraine in the context of development of human capital and international integration are researched. It is determined that the domestic agro sphere of the country undergoes a significant influence of the external environment and must respond accordingly to its requirements. The institutional barriers to the development of social responsibility in Ukraine are substantiated. It is determined that the social responsibility of business involves realization in the agrarian sphere of the system of measures (directions of activity), as regulated by the state (within the observance of laws), and at the initiative of enterprises (voluntary) or public organizations, individual citizens.

Keywords: social responsibility, agrosphere, development, human capital, international integration, strategies, technologies.